

A FOGVATARTOTTAK CSALÁDI KAPCSOLAT- TARTÁSÁNAK TÁRSADALMI ÉS TERÜLETI ÖSSZEFÜGGÉSEI

SOCIAL AND REGIONAL CONTEXTS OF THE MAINTENANCE OF PRISONER'S FAMILY RELATIONSHIPS

Hégely Péter¹

PhD hallgató, Földtudományok Doktori Iskola, PTE TTK, peter.hegely@gmail.com

---

Kulcsszavak:

Büntetés-végrehajtás
Börtönföldrajz
Családi kapcsolatok
Reintegráció

Keywords:

Prison Service
Prison geography
Family Relationships
Reintegration

Cikktörténet:

Beérkezett 2016. január 31.
Átdolgozva 2016. február 29.
Elfogadva 2016. március 31.

Összefoglalás

A család a társadalom legkisebb és talán legfontosabb alapköve. Elsődleges szocializációs közeg, mely döntően határozza meg a személyiség fejlődését, az egyén kibontakozásának kereteit. Egy-egy bűnözői karrier vizsgálatok a legtöbb esetben szembesülhetünk a nem megfelelő családi háttérrel, aminek okán hiányoznak a kontroll funkciók, a helyes és a helytelen cselekedetek és azok következményeinek reális felmérésének és mérlegelésének képessége. A büntetés-végrehajtás (bv.) feladata a totális elzárás büntetésének végrehajtása mellett a fogvatartottak felkészítése a szabadulást követő évekre. A sikeres visszailleszkedés a támogató család nélkül a legtöbb esetben nem lehetséges. A Sopronkőhidai Fegyház és Börtön egy kísérleti projektben a legnehezebbre vállalkozott, hosszú ítéletes elítéltek családi kapcsolatait kívánta felmérni és a lehetőségekhez mérten megerősíteni. Jelen tanulmány az elvégzett kutatásokon, felméréseken keresztül azt mutatja be, hogy megfelelő külső segítséggel lehetséges a családi kapcsolatok erősítése, és ez nagyban elősegíti a későbbi szabadulás sikerességét, a visszaesés elkerülését.

Abstract

The family is the smallest and perhaps the most important unit of society. It is the primary socializing agent, which mainly determines the development of personality and frames of individual's unfolding. Investigation of criminal carriers in most cases can face inadequate family support, which leads to a lack of control functions, capability of the assessment and consideration of the right and wrong actions on a realistic basis. Besides the implementation of punishment of total confinement prison service is also responsible for preparing prisoners for the

---

years after release. The successful reintegration without the support of the family in most cases is not possible. Sopronkőhida Prison undertook the most difficult task in a pilot project: to measure and as far as possible to confirm the family relations of long-prejudiced prisoners. Present study carried out through research and surveys describes that appropriate external assistance is essential in strengthening family relationships and this will greatly contribute to the future success of release, to avoid recidivism.

---

1. Bevezetés

A pszichológiai szakirodalom bőséges tárházát adja annak, hogy egy gyermek fejlődésében döntő jelentőségű a családdal együtt töltött idő, az intim, meghitt együttlét. Az érzelmi elmagányosodás és az abból adódó mentális problémák egyik legfontosabb alapja az együttes családi élmények hiánya. Fiatal korban – amikor a családi kapcsolatok egyébként is meglazulnak – a nem megfelelő családi háttér különösen fontos rizikó tényező egy bűnözői karrier indulásához. Mivel a család nem alkalmas a problémák megbeszélésére, a konfliktusok feloldására és a családtag integritásának védelmére, a fiatal a családon kívül keres és talál kapcsolatokat, egyszerű, de azonnali megoldásokat. A rossz családi háttér szinte minden esetben előjön egy-egy bűnözői karrier vizsgálatokor. Egyúttal fel is veti a kérdést: Kell-e és ha igen, hogyan kell megerősíteni a korábbi társadalmi és családi kapcsolatokat? Jobb-e egy korábbi rossz családi, társadalmi háttérre alapozott reintegráció, mint a szabadulás utáni „légüres térbe” kerülés [1]? A jelen kutatás is azt támasztotta alá, hogy a jellemzően visszaeső, legalább 5 éves jogerős elzárást töltő „hosszú-ítéletesek” körében is a család a legfontosabb kapocs és remény a szabadulást követő újrakezdéshez.

2. Anyag és módszer

A Sopronkőhidai Fegyház és Börtön egy sikeres EU pályázat eredményeként 2013-2014-ben 60 fő hosszúítéletes (legalább 5 éves elzárásra ítélt) fogvatartott számára valósíthatott meg különböző szakmai programokat. E célcsoportra azért is esett a választás, mert rendszerint ők azok, akik integrációs célú projektekből kimaradtak, és mivel éppen esetükben a legnagyobb a későbbi visszaesés kockázata. A projekt keretében az Intézet a célcsoportnak tréningeket, szabadidős és sportprogramokat nyújtott, családi napokat szervezett és egyéni esetkezelést biztosított. Jelen tanulmány szerzője a projekt szakmai vezetőjeként többek között azt is vizsgálta, hogy az egyéni fejlesztési tervek mentén összeállított program, ezen belül is a családi kapcsolatok megerősítése mennyiben járul hozzá a szabadulásra való felkészítéshez, valamint a fogvatartottak mentális állapotának javításához. A projektben résztvevők főbb szociológiai mutatói: a.) átlagéletkor 36,7 év, b.) átlagosan 1,3 gyermekük van, c.) 80%-nak nincsen kinti házastársi, vagy élettársi partnerkapcsolata; d.) döntő többségükben alacsony iskolai végzettség, gyenge munkaerő-piaci helyzet, 52%-uknak nem volt bejelentett állása a bekerülést megelőző 6 hónapon belül; e.) 48%-uk többszörösen visszaeső, átlagosan 2,84-ik elzárásukat töltik és 7,58 évet húztak eddig le a rácsok mögött. Kijelenthető tehát, hogy a célcsoport kifejezetten a „legkeményebb” bűnözői kört reprezentálja, azon bűnözőket, akiktől joggal tart a társadalom a szabadulásukat követően.

3. Eredmények

3.1. „Kapuláz” előtt

A Kapuláz az angol büntetés-végrehajtási szakzsargonból ered. A „gate fever” fogalom a szabadulók büntetésük végének közeledtével erősödő, a bizonytalanságból adódó idegességét, feszültségét írja körül, mely fogalom első leírását Iain Scarlet adta meg 1965-ben [2]. Minden

büntetés-végrehajtási intézmény totálisan zárt jellegű, az oda való bekerülést követően az egyén szabad döntéseire alapuló hétköznapok helyett egy művi világot nyújt [3]. A fogvatartott elszigetelődik a külvilágtól, új rendszabályokat és követelményeket állítanak elé. Megismeri a zárt intézeti beilleszkedés sajátos érték- és normavilágát, a börtöntársadalom működését, és folytonos alkalmazkodásra kényszerül, melyet egy speciális tudás elsajátítása tesz számára lehetővé. A zárt közösség ingerszegény, "gondolatköre" és problémái specifikusak, szűk körben mozognak. A hétköznapok ugyanolyanok, szürkék és rendkívül unalmasak is, ám egyfajta biztonságot is nyújtanak. A döntésmegvonás fájdalmas, de egyben felelősségmentes is. Megfosztják az autonómiától, de kiszolgálják, a döntéseket helyette és nélküle hozzák, ami számos esetben rendkívül kényelmes, és nincs felelősség. Legfontosabb "tevékenység" az idő múlásának várása, azaz a szabadulás pillanatának eljövetele [4]. A szabadulás azonban – várva várt, örömteli, ugyanakkor gyakran fájdalmas, bizonytalan, nyugtalanító és félelmetes – összességében hasonlatos a krízishez, vagy akár maga a krízis. A szabadult helyzete és problémái egyre szűkülő-táguló koncentrikus körökként is felfoghatók, azaz a szabadultat, mint egyént körülveszi szűkebb-tágabb környezete (család, emberi kapcsolatai lakóhelyének közössége, ill. a társadalmi intézmények köre), amit a társadalom ölel körül (1. ábra).

1. ábra: A szabaduló és a fogadó környezet. Forrás: Kapuláz, Csernyánszky-Hégely, 2011.

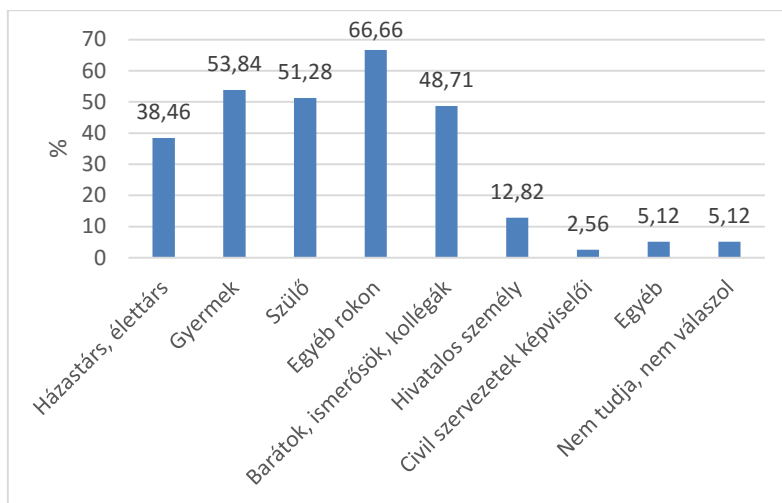
A társadalmi visszailleszkedés sikere számos tényezőtől függ. Első és legfontosabb a segítő családi háttér, a társadalmi támogató rendszerek megléte. Van-e aki várja, segít neki? A család, helyi közösség mellett milyen intézményi segítséget tud majd igénybe venni? Van-e egyáltalán valahová költözni? Mindamellet milyen megélhetést biztosító munkalehetőség van az adott térségben?

3.2. A család szerepe a bűnözői karrier lezárásában

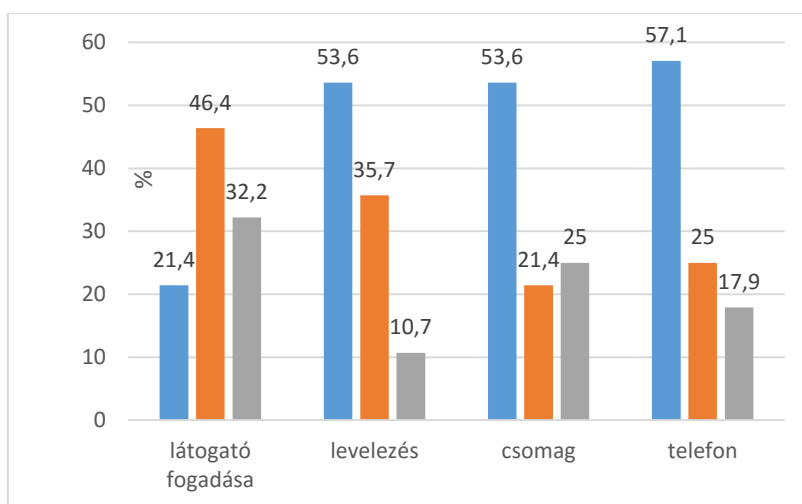
Ahogy a jó példák, úgy a rossz családi minták is személyiségformáló erőként hatnak. A diszfunkcionális család kedvezőtlenül és gyakran életre szólóan befolyásolja a gyermekek szocializációját, későbbi társadalmi együttélésre való képességét. Ahogy a család a bűnözői karrier indításában, úgy annak zárásában is döntő szereppel bírhat. Sajnos tény, hogy a fogvatartási idő előrehaladtával a családi kötelékek egyre inkább ellazulnak. Persze a fogvatartott mindezt nem feltétlenül éli így meg, gyakran a szabadulás pillanatában is olyan álmok lebeg a szeme előtt, aminek semmilyen realitásalapja nincsen, hiszen például a felesége/barátnője már mással él, a gyerekei pedig „nem kíváncsiak rá”. A fogvatartottak realitásérzékének ezen elvesztését, illetve az önbecsapást és a talán a „megfelelési kényszert” is mutatja, hogy a megkérdezettek döntő része (87,6%) úgy véli, „lenne hová hazaköltöznie”, illetve „szabadulását követően várja őt a családja” (78,6%). Akire a többség leginkább és legvégsőbb esetben is

számíthat az valójában az édesanya és ezt a legtöbb fogvatartott így is érzi. Nem véletlen, hogy a bv. dolgozók tapasztalata szerint is a szülők elvesztése jelenti a legnagyobb érzelmi törést a fogvatartottak körében. A bent töltött idő előrehaladtával a realitásérzék tehát egyre inkább háttérbe szorul, ezzel együtt erősödnek az önbecsapáson alapuló attitűdök. Azaz egyrészt arról nyilatkozik, hogy neki a gyermekével, házastársával, testvérével egyéb rokonával kiváló és rendszeres a kapcsolattartása, ám egyéb keresztkérdésekből kitűnik, hogy ez koránt sincs így. Egy kérdésünkre a megkérdezettek több, mint 50%-a válaszolta, hogy „rendszeres kapcsolattartása van a gyermekével, illetve a szülőjével”. A fogvatartottakkal közvetlen kapcsolatban álló bv. reintegrációs tisztek (nevelők) már másként látják a kérdést, és mivel ez adminisztráción és nem önbevalláson alapul, így ezt kell elsődlegesen elfogadnunk. A nevelői statisztikákból az derül ki, hogy a célcsoport tagjainak mindössze alig több, mint ötöde fogad rendszeresen látogatókat.

A magyar büntetés-végrehajtás egyik akut problémája, hogy a jogszabályi előírások ellenére sem mindig képes a fogvatartottat a családjához, korábbi lakhelyéhez legközelebb elhelyezni. A célcsoportnak is mindössze 21%-a származik a Nyugat-Dunántúli Régióból, azaz mindössze ennyi embernek van ténylegesen vagy legalább relatíve közel az elzárása a korábbi lakóhelyétől és családjától. A projekt során kiderült, hogy több fogvatartottat kifejezetten azért nem látogatnak a hozzátartozói, mert tömegközlekedéssel gyakorlatilag lehetetlen megjárni egy nap alatt a lakóhely és a bv. intézet közötti távolságot. A megkérdezettek 40%-ának a hozzátartozói több, mint 200 km-es távolságra laknak Sopronkőhidától, ez alapján pedig lehet tényleges valóság alapja annak, amit a célcsoport fogvatartottak döntő része (74%) állít: amennyiben közelebb lenne a fogvatartás helyszíne a családhoz, gyakrabban látogatnák őt meg rokonaik. Mindennek azért is van különös jelentősége, mert így a személyes kapcsolattartás a hozzátartozók többségénél igen nagy mértékben nem csak érzelmi, hanem tömegközlekedés-szervezési problémákat is felvető, anyagi jellegű kérdésként jelenik meg (2. és 3. ábrák)

2. ábra: A célcsoport kapcsolattartása (önbevallás alapján)

3. ábra: A célcsoport kapcsolattartása (nevelői statisztikák alapján)

4. Következtetések, javaslatok

A projekt egyik leginkább előremutató elemét az ún. „családi napok” adták. Számos fogvatartott több év után ekkor találkozhatott először személyesen a legközelebbi hozzátartozóival, a bv. falai között szokatlan kötetlenség mellett. Volt olyan, aki több év után először vehette ölbé kisfiát, vagy találkozhatott személyesen a beteg édesanyjával (ennek megszervezése és a szállítás is a projekt része volt). A projekt utánkövetéséből kiderült, hogy e családi napoknak köszönhetően számos fogvatartott magatartásában azonnali és drasztikus javulás következett be, fokozódott az együttműködési készségük.

Magyarországon 2015. január 1-én életbe lépett az új Bv. kódex, mely egy 1979-ben elfogadott, azóta számtalanszor módosított törvényerejű rendeletet vált fel. A 438 paragrafusból álló, 192 oldalas törvénykönyv részletes és átfogó szabályozását adja a hazai büntetés-végrehajtásnak, ezen belül a bv. intézmények szerepét, feladatait a szabadulók társadalomba való visszailleszkedésének segítésében. A számtalan változás közül kiemeljük, hogy az új bv. kódex a büntetés-végrehajtás munkájába beépít egy olyan kockázatkezelési és elemzési rendszert, amelyben egységes szabályok alapján méri fel a fogvatartottak szükségleteit, a fogvatartás veszélyforrásait, valamint a társadalomba való visszailleszkedési hajlandóságot, motiváltságot is, így az új bv. kódex nyilvánvalóan azt is célozza, hogy a korábbiaknál hatékonyabban segítse elő a szabadulásra való felkészítést is [5]. Ahogy jelen tanulmányból is megállapítható, a sikeres társadalmi reintegráció egyik kulcsa a pozitív családi kapcsolatok helyreállításában és megerősítésében ragadható meg. Ehhez az új bv. kódex a jogi kereteket biztosítja, a tartalommal való megtöltés pedig elsősorban az intézmények és a társadalmi támogató rendszerek szereplőinek a feladata.

Irodalomjegyzék

- [1] HÉGELY P. (2014): A hazai büntetés-végrehajtás és a szabadulók társadalmi reintegrációjának földrajzi összefüggései – a „Börtönföldrajz” kiindulópontjai. VII. Magyar Földrajzi Konferencia, 2014., Miskolci Egyetem, Miskolc, pp. 162-170.
- [2] <http://archive.spectator.co.uk/page/4th-june-1965/11>
- [3] CSERNYÁNSZKY L.–HÉGELY P. (2011): Kapuláz – esély az életre. Sopronkőhidai Fegyház és Börtön, Sopronkőhida. pp. 20-30.
- [4] FIÁTH T. (2012): Börtönkönyv. Háttér Kiadó, Budapest, pp. 13-30. továbbá NAGY F. (2013): Gondolatok a hosszú tartamú szabadságvesztésről és az európai börtönnépességről. Börtönügyi Szemle (2013/1), Budapest. pp. 1-16.
- [5] SCHMELL J.-PALLO J. (Szerk.) (2014): Új utakon a büntetés-végrehajtás, BVOP, 2014., Budapest, pp. 88-92.